

مفهوم‌شناسی و زمینه‌یابی بانکداری مقاومتی در اقتصاد ایران

دکتر آیت‌اله ابراهیمی، * دکتر اله‌مراد سیف**

چکیده

سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی به عنوان راهنمای سیاستی برای هر گونه سیاستگذاری اقتصادی، نیازمند مفهوم‌شناسی عملیاتی در زمینه‌های مختلف از جمله بانکداری است. به دلیل بانک محور بودن نظام تأمین مالی در کشور اهمیت پرداختن به نظام بانکی برای تطبیق عملیاتی آن با سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغی از جانب مقام معظم رهبری دوچندان می‌شود. پرسش محوری مقاله این است که الگوی بانکداری مقاومتی در اقتصاد ایران دارای چه ابعادی است و زمینه‌های بانکی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغ شده کدام است. برای پاسخ به این پرسش‌ها از روش تحلیل محتوی و نیز خبرگی به روش دلفی استفاده و نتایج تشریح شده است. مطابق این نتایج مفهوم بانکداری مقاومتی مشتمل بر بانک مقاوم و بانک مقاوم‌ساز اقتصاد ملی در دو زمینه بانکداری داخلی و بانکداری بین‌الملل بوده که در هریک از این زمینه‌ها اقدامات بانکی متناسب استخراج و بیان شده است. از نظر نویسندگان این مقاله، هنر بانکداری مقاومتی در انطباق دادن میان شرایط کلی اقتصاد، راهبردهای کلان بانک و سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی از طریق طراحی و پیاده‌سازی مدل‌های مناسب کسب و کار است.

واژگان کلیدی: اقتصاد مقاومتی، تاب‌آوری اقتصادی، بانکداری مقاومتی.

طبقه‌بندی JEL: B5, F51, G21.

۱. مقدمه

مقام معظم رهبری بر این اعتقادند که گرچه فشار دشمنان بر جمهوری اسلامی ایران مشکلات زیادی را برای مردم رقم زده است، لیکن «درس بزرگی که ما از این فشارهای اقتصادی دریافت کردیم، این است که هرچه می‌توانیم، باید به استحکام ساخت داخلی قدرت پردازیم؛ هرچه می‌توانیم، در درون، خودمان را مقتدر کنیم؛ دل به بیرون نبندیم. آنهایی که دل به بیرون ظرفیت ملت ایران می‌بندند، وقتی با یک چنین مشکلاتی مواجه شوند، خلع سلاح خواهند شد. ظرفیت‌های ملت ایران خیلی زیاد است. ما باید پردازیم به استحکام ساخت درونی اقتدار ملی»^۱. در واقع، نظام جمهوری اسلامی ایران تا آن هنگام که بر آرمان‌های بلند خود پای می‌فشرد، با مانع‌تراشی دشمنان درگیر خواهد بود؛ بنابراین، «در پیشرفت به سمت هدف‌های آرمانی، باید ساخت درونی قدرت را استحکام بخشید؛ اساس کار این است. ما اگر می‌خواهیم این راه را ادامه دهیم و به این سمت حرکت کنیم و این هدف‌ها را دنبال کنیم و چشم به این آرمان‌ها بدوزیم و پیش برویم و در مقابل این معارضه‌ها ایستادگی کنیم و صبر و توکل را به کار بگیریم، باید ساخت قدرت ملی را در درون کشور تقویت کنیم و استحکام ببخشیم»^۲.

توجه ویژه به اقتصاد از سیاست‌های مهم نظام اسلامی برای ایجاد توان مقاومت و ایستادگی و مقابله با فشارهای دشمن است. رهبر معظم انقلاب در این زمینه می‌فرماید: «آنچه که ما به مسئولان محترم کشور در زمینه مسائل اقتصادی که از مسائل اساسی است و دشمن هم بر روی مسأله اقتصاد متمرکز شده است، سفارش می‌کنیم، این است که در پیشرفت اقتصاد، این سه عنصر را مورد توجه قرار دهند: اولاً در امر اقتصاد، مثل همه مسائل دیگر، باید با نگاه علمی به مسائل نگاه کرد؛ ثانیاً یک برنامه‌ریزی مدبرانه لازم است، که هم در آن شتاب‌زدگی نباشد، هم در آن کندی و کوتاهی نباشد. در همه امور این جور است، در مسائل حساس اقتصاد هم این جور است؛ ثالثاً ثبات و استمرار سیاست‌ها لازم است»^۳.

۱. بیانات در مراسم تفیذ حکم ریاست جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۹۲/۰۵/۱۲).

۲. بیانات در دیدار مسئولان نظام. (۱۳۹۲/۰۴/۳۰).

۳. بیانات در اجتماع مردم شیروان. (۱۳۹۱/۰۷/۲۴).

از نظر ایشان «وظیفه همه ما این است که سعی کنیم کشور را مستحکم، غیرقابل نفوذ، غیرقابل تأثیر از سوی دشمن، حفظ کنیم و نگه‌داریم. این یکی از اقتضات «اقتصاد مقاومتی» است که ما مطرح کردیم. در اقتصاد مقاومتی، یک رکن اساسی و مهم، مقاوم بودن اقتصاد است. اقتصاد باید مقاوم باشد؛ باید بتواند در مقابل آنچه که ممکن است در معرض توطئه دشمن قرار بگیرد، مقاومت کند.»^۱ ایشان نگاه روزمره به مسائل اقتصادی، تغییر مکرر سیاست‌های اقتصادی، تکیه بر نظرات غیرکارشناسی و همچنین اعتماد به شیوه‌های تزریقی و تحمیلی اقتصادی غرب و شرق را مضر دانستند و تأکید کردند: سیاست‌های اقتصادی باید بر مبنای اقتصاد مقاومتی باشد. رهبر انقلاب اسلامی افزودند: «اقتصاد مقاومتی، اقتصادی است که ساخت درونی آن، مقاوم و مستحکم است و با تغییرات مختلف در دنیا، متلاطم نمی‌شود.»^۲ اقتصاد مقاومتی برای کشور ضروری است؛ تحریم باشد هم لازم است، تحریم نباشد هم لازم است. اقتصاد مقاومتی یعنی بنای اقتصادی کشور را جوری تنظیم کنیم که تکانه‌های جهانی در آن اثر نگذارد. یعنی در داخل کشور، ساخت اقتصادی و بنای اقتصادی جوری باشد که از نیروهای مردم استفاده بشود، بنای اقتصادی استحکام پیدا کند.^۳ «ما باید با همه توان، با همه ظرفیت موضوع اقتصاد مقاومتی را در داخل دنبال کنیم؛ این می‌شود تقوای اجتماعی ما در زمینه مسأله اقتصادی.»^۴

مقام معظم رهبری در تاریخ ۲۹ بهمن ۱۳۹۲ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی را ابلاغ فرمودند. در این ابلاغ فائق آمدن بر تمام مشکلات، به شکست و عقب‌نشینی وادار کردن دشمن، حفظ دستاوردهای کشور در زمینه‌های مختلف و تداوم پیشرفت و تحقق آرمان‌ها و اصول قانون اساسی و سند چشم‌انداز بیست ساله و تحقق اقتصاد متکی به دانش و فناوری، عدالت بنیان، درونزا و برونگرا، پویا و پیشرو در شرایط پر مخاطره جهانی و عینیت بخشیدن به الگوی الهام بخش از نظام اقتصادی اسلام را به عنوان هدف اقتصاد مقاومتی

۱. بیانات در حرم مطهر رضوی. (۱۳۹۲/۰۱/۰۱).

۲. بیانات در دیدار کارگران و فعالان بخش تولید به مناسبت هفته کارگر. (۱۳۹۲/۰۲/۰۷).

۳. بیانات. (۱۳۹۳/۱۱/۲۹).

۴. بیانات. (۱۳۹۳/۰۱/۰۱).

متذکر شده‌اند.^۱ ایشان تصریح فرموده‌اند: «لازم است قوای کشور بی‌درنگ و با زمان‌بندی مشخص، اقدام به اجرای آن کنند و با تهیه قوانین و مقررات لازم و تدوین نقشه راه برای عرصه‌های مختلف، زمینه و فرصت مناسب برای نقش‌آفرینی مردم و همه فعالان اقتصادی را در این جهاد مقدس فراهم آورند تا به فضل الهی حماسه اقتصادی ملت بزرگ ایران نیز همچون حماسه سیاسی در برابر چشم جهانیان رخ نماید.»^۲ ایشان در زمینه نقش بانک‌ها در اقتصاد مقاومتی فرمودند: «بانک‌ها می‌توانند نقش ایفا کنند؛ هم نقش کمک‌کننده و هم نقش تخریب‌کننده؛ این مورد توجه مسئولان ارشد بانکی کشور باید قرار بگیرد. بعضی از بانک‌ها در سرتاسر کشور با شیوه‌های خاص برخی از بنگاه‌های اقتصادی کوچک و متوسط را به تعطیلی کشاندند، نابود کردند؛ بانک‌ها می‌توانند کمک بکنند و یا می‌توانند تخریب کنند. بانک‌ها باید برای اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی نقش مثبت ایفا کنند و خود را با این سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های دولت برای اجرای آنها، تطبیق دهند.»^۳ و نیز فرمودند: «توصیه مهم در زمینه اقتصاد مقاومتی، یکی توصیه به بانک‌هاست؛ بانک‌ها باید نقش ایفا کنند، باید خودشان را تطبیق بدهند با مواد سیاست‌های اقتصاد مقاومتی و برنامه‌ریزی‌های دولت در این زمینه و می‌توانند نقش ایفا کنند، نقش مثبت؛ البته نقش منفی هم می‌توانند.»^۴

بر همین اساس هدف این مقاله، تبیین نقش عملی بانک‌ها در پیاده‌سازی و اجرای اقتصاد مقاومتی است. برای این منظور ابتدا به مرور ادبیات اقتصاد مقاومتی و مقاوم‌سازی بانک‌ها پرداخته و در ادامه موضوعاتی همچون تکانه‌ها و تجربیات مقاوم‌سازی بانکی، آسیب‌شناسی اقتصاد ایران از منظر اقتصاد مقاومتی، بانکداری مقاومتی و سپس سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و بانکداری مقاومتی بررسی می‌شود. در پایان نیز نتیجه‌گیری و پیشنهادها ارائه می‌شود.

۱. مفاد ابلاغیه در تارنمای مقام معظم رهبری:

<http://www.leader.ir/langs/fa/index.php?p=contentShow&id=11480>

۲. همان مأخذ.

۳. بیانات در جمع زائران و مجاوران حرم رضوی در مشهد مقدس. (۱۳۸۶/۰۱/۰۱).

۴. بیانات در اجتماع کارگران در کارخانجات تولیدی داروپخش. (۱۳۹۱/۰۲/۱۰).

۲. اقتصاد مقاومتی و بانکداری مقاومتی

در ادبیات رایج جهانی اصطلاح «اقتصاد مقاومتی» مشاهده نمی‌شود و بیشتر از اصطلاح «تاب‌آوری اقتصادی»^۱ استفاده شده است. تاب‌آوری اقتصادی را بریگوگلیو^۲ (۲۰۰۶) به توان از عهده برآمدن معنی کرده است، یعنی قادر بودن یک کشور به ایستادگی و پس‌جستن از تکانه‌های خارجی. دوال^۳ آن را توان نگهداشت سطح محصول در نزدیک ظرفیت پس از تکانه‌ها تعریف کرده است. آيجینجر^۴ آن را به توان یک اقتصاد به کاهش احتمال عمیق‌تر شدن بحران و یا حداقل بهبود آثار یک بحران می‌داند.^۵

بریگوگلیو بیان می‌کند اصطلاح تاب‌آوری اقتصادی به دو مفهوم می‌تواند به‌کار رود؛ نخست توانایی اقتصاد برای بهبودی سریع از تکانه‌های اقتصادی تخریب‌کننده خارجی و دوم توانایی اقتصاد برای ایستادگی در برابر اثرات این تکانه‌ها. توان اقتصاد برای بهبودیافتن از اثرات تکانه‌های مخالف به‌شدت محدود خواهد شد، اگر برای مثال، کسری‌های مالی مزمن وجود داشته باشد. از سوی دیگر، این توان ارتقا خواهد یافت اگر ابزارهای سیاستی بتواند برای خنثی‌سازی اثرات منفی تکانه‌ها استفاده شود، مانند موقعیتی که کشور از وضعیت مالی قوی برخوردار است و می‌تواند مخارج احتیاطی و یا تخفیف‌های مالیاتی را برای برخورد با اثرات منفی تکانه‌ها استفاده کند. این نوع از تاب‌آوری اقتصادی نوعی «تقابل با تکانه» است. توانایی ایستادن در برابر تکانه‌ها هنگامی متصور است که تکانه‌ها خنثی و یا ناچیز باشند. همچنین، این نوع از تاب‌آوری هنگامی ممکن است که اقتصاد از سازوکارهایی برخوردار باشد که اثرات تکانه‌ها را کاهش دهد که در واقع، با عنوان «جذب تکانه» از آن نام برده می‌شود. برای مثال، وجود یک بازار انعطاف‌پذیر می‌تواند به عنوان ابزاری برای جذب تکانه‌ها عمل کند.^۶

به طور کلی، تاب‌آوری اقتصادی می‌تواند ایستا و یا پویا باشد. تاب‌آوری اقتصادی ایستا به مفهوم توان و یا ظرفیت یک سیستم برای جذب و یا منعطف شدن در برابر خطر و یا زیان است. در

1. Economic Resilience

2. Briguglio

3. Duval

4. Aiginger

5. Nakano and Fujii. (2011).

6. Briguglio. (2011).

تعریف عمومی تر آن که ملاحظات پویا بودن و ثبات را نیز در خود دارد، تاب‌آوری اقتصادی به توان یک سیستم برای بهبودی از یک تکانه پایدار گفته می‌شود. همچنین، می‌باید میان دو نوع تاب‌آوری اقتصادی تفاوت گذاشت:^۱

۱. تاب‌آوری اقتصادی ذاتی:^۲ توانایی در شرایط عادی یعنی توان جایگزینی نهاده‌های دیگر برای نهاده‌هایی که از طریق تکانه خارجی با مشکل مواجه شده، یا توان بازارها برای بازتخصیص منابع در پاسخ به علامت‌های قیمتی. این نوع از تاب‌آوری اقتصادی، ذاتی یک اقتصاد بوده و سیاست ساخته نیست.

۲. تاب‌آوری اقتصادی انطباقی:^۳ توانایی در شرایط بحران ناشی از قوه ابتکار و تلاش فوق‌عادی، یعنی بالابردن توان جایگزینی نهاده‌ها در عملیات بازرگانی، یا تقویت بازارها از طریق کامل کردن اطلاعات عوامل اقتصادی عرضه‌کننده و تقاضاکننده برای پیدا کردن یکدیگر. این نوع از تاب‌آوری اقتصادی به خودی خود وجود ندارد، بلکه کاملاً «سیاست ساخته» است.

نگاه دیگر این رویکرد آن است که ریسک تخریب شدن اقتصاد بر اثر تکانه‌های خارجی از دو عامل تأثیر می‌پذیرد. عامل اول میزان آسیب‌پذیری ذاتی اقتصاد کشور است و عامل دوم توان روبه‌رو شدن اقتصاد با تکانه‌های خارجی و یا تاب‌آوری اقتصادی است. تفاوت این دو میزان ریسک کشور را تعیین خواهد کرد (بریگولیو و دیگران، ۲۰۰۸: ۵).^۴ نتیجه این بحث این خواهد شد که برای ایجاد شرایط تاب‌آوری اقتصادی کارآمد لازم است که کشور بتواند از یک سوی، تا جایی که ممکن است آسیب‌پذیری‌های ذاتی خود را کاهش دهد و از سوی دیگر، سیاست‌های اقتصادی به کمک گرفته و انعطاف‌پذیری شایسته را در برابر بحران‌ها و فشارهای خارجی ایجاد کند. با این دو راهبرد کلی، شرایطی مشابه (اگرچه غیرکامل) از آنچه در مفهوم اقتصاد مقاومتی در ادبیات کشور متصور است، قابلیت دستیابی خواهد داشت.

1. Rose .(2004).

2. Inherent

3. Adaptive

۴. برای بحث بیشتر در این زمینه ر.ک. (سیف، ۱۳۹۱: صص ۱۱-۱۲).

۳. تکانه‌ها و تجربیات مقاوم‌سازی بانکی

اقتصاد آسیب‌پذیر یا شکننده^۱ که نقطه مقابل اقتصاد مقاومتی به شمار می‌رود، مفهومی است که حدود یک دهه از تولد آن در متون اقتصادی می‌گذرد و در واقع، چند سال پس از تجربه بحران مالی شرق آسیا در سال ۱۹۹۷ مورد توجه قرار گرفته است. بحرانی که بیشتر دلیل آن وابسته‌کردن بازارهای مالی به سرمایه‌گذاران خارجی بود و به سقوط چندساله اقتصادهایی منجر شد که در جهان به عنوان اقتصادهای معجزه‌آسا شناخته می‌شدند. به همین دلیل توجه به مسأله آسیب‌پذیری یا مقاومتی بودن، نه تنها در سطح اقتصاد ملی، بلکه در همان زمان در سطح بنگاه‌های اقتصادی نیز جدی گرفته شد. مقاله هامل و والیکانگاس (۲۰۰۳) در نشریه معروف دانشگاه هاروارد با نام «نیاز به مقاوم بودن» نمونه‌ای از پدید آمدن این دقت نظر بوده است. همچنین، این روند با وقوع بحران مالی سال ۲۰۰۸ در کشور آمریکا و سپس اروپا تکمیل شد. اگرچه بحران یادشده برای اقتصاد آمریکا نمونه یک شوک خارجی نبود، اما برای کشورهای اروپایی که به عنوان سرریز بحران آمریکا متأثر شدند، تا حدی برونزا تلقی می‌شد، بنابراین، نشانه آسیب‌پذیری اقتصادهای اروپایی از جانب اقتصاد آمریکا بود. ضمن آنکه برای خود آمریکا نیز حاوی درس مهمی بود و آن این که اتکای کامل به بازار آزاد و زدودن مقررات می‌تواند شکنندگی اقتصاد را افزایش دهد و زمینه‌ساز بحران‌هایی مشابه سال ۲۰۰۸ شود. به همین دلیل در سال‌های اخیر موج نظری بزرگی در محافل دانشگاهی و سیاستگذاری جاری شده است که بر شکننده بودن و خوش‌بینانه بودن فروض الگوهای نئوکلاسیک تأکید کرده و تنظیم‌گری هوشمندانه دولت‌ها را ترغیب می‌کنند.^۲

گزارش رسمی اجلاس مجمع جهانی اقتصاد (۲۰۱۳) که با نام «ایجاد مقاومت ملی در برابر مخاطره‌های جهانی» منتشر شد، نمونه خوبی از آگاهی جهانی درباره ضرورت مقاوم‌سازی اقتصاد در برابر تکانه‌ها است که در آن تعبیر مقاومت (تاب‌آوری)، شامل طیف وسیعی از مخاطرات شامل مخاطرات اقتصادی، زیست محیطی، ژئوپلیتیکی، اجتماعی و تکنولوژیکی است که هر یک شامل ده

1. Vulnerable Economy

۲. سیف و همکاران. (۱۳۹۳). ص ۱۷.

عنوان مخاطره بوده که در دوره ۲۰۱۳-۲۰۰۷ مخاطرات با بیشترین درجه احتمال و نیز بیشترین درجه تأثیرگذاری را بر اساس نتایج یک پژوهش گسترده از ۱۰۰۰ کارشناس مشخص ساخته است.^۱ نکته مهمی که باید مورد توجه قرار گیرد، آن است که با وجود انواع مخاطرات محیطی که بر سرنوشت اقتصاد جهانی در دهه‌های اخیر اثرگذار بوده است، وجود شرایط عاری از مخاطره تصویری خیالی بوده و همچنان کشورها برای ایجاد شرایط رشد اقتصادی نیازمند برنامه‌ریزی هستند. ایجاد شرایط تاب‌آوری در برابر مخاطرات نیز نیازمند داشتن برنامه و اقدام برای پیاده‌سازی آن است. از این رو رهبران کشورهای گروه ۲۰ در سپتامبر ۲۰۱۳ متعهد شدند که در قالب «برنامه عملیاتی بریزبین» راهبردهای جامع رشد را ارائه نمایند و در کنار آن برنامه کاری گسترده‌ای را برای ایمن‌سازی اقتصاد جهانی در مقابل تکانه‌های آتی در دستور کار قرار دهند که اجرای آن موجب اطمینان از رشد قوی و پایدار در بلندمدت خواهد شد. برنامه‌های گروه ۲۰ برای تاب‌آوری در اقتصاد جهانی شامل اصلاح سیستم مالی جهانی از جمله تاب‌آور نمودن بانک‌هاست.^۲

با توجه به کاستی‌های ذکرشده در نظام بانکی آمریکا و اتحادیه اروپا که تا حدودی به دامن زدن هرچه بیشتر به بحران‌های مالی منجر شده است، کمیته بازل^۳ رهنمودهایی را برای افزایش سطح انعطاف‌پذیری (یا مقاومت) بانک‌ها در مواقع بحران پیش‌بینی و با عنوان بیانیه‌های کمیته بازل تدوین و اجرای آن را نیز به بانک‌ها توصیه کرده است که خود نشان‌دهنده اهمیت مقاوم‌سازی نظام بانکی در مقابله

۱. ر.ک. آقامحمدی و غیاثوند. (۱۳۹۳). صص ۵۵-۵۰.

۲. آقامحمدی و غیاثوند. (۱۳۹۳). صص ۹۳-۹۱.

۳. بازل (Basel) سومین شهر پرجمعیت کشور سوئیس است. کمیته بال یا کمیته بازل مرکب است از نمایندگان ارشد بانک‌های مرکزی تعدادی از کشورهای گروه ده است که معمولاً هر سه ماه یک‌بار توسط بانک تسویه‌های بین‌المللی به عنوان دبیرخانه دائمی آن در شهر بازل سوئیس تشکیل می‌شود و به همین دلیل به کمیته بازل معروف شده است. کمیته بازل دارای قدرت قانونی نیست، ولی اکثر کشورهای عضو آن به‌طور ضمنی موظف به اجرای توصیه‌های آن هستند. اعضای کمیته عبارتند از آرژانتین، استرالیا، بلژیک، برزیل، کانادا، جمهوری خلق چین، فرانسه، آلمان، هنگ کنگ، هند، اندونزی، ایتالیا، ژاپن، کره جنوبی، لوکزامبورگ، مکزیک، هلند، روسیه، عربستان سعودی، سنگاپور، آفریقای جنوبی، اسپانیا، سوئد، سوئیس، ترکیه، بریتانیا و ایالات متحده آمریکا. از مهم‌ترین اقدامات کمیته بازل تهیه و انتشار اصول پایه در نظارت بانکی کاراً و مؤثر و همچنین مقررات مربوط به کفایت سرمایه است.

با شرایط بحران و فشار و حتی شرایط پیش از بروز بحران بوده است. در ادامه، خلاصه‌ای از بیانیه‌های کمیته بازل از ابتدا تاکنون بیان شده است.^۱

● **بیانیه اول کمیته بازل:** بیانیه اولیه کمیته بازل، کفایت سرمایه را معیاری برای تعیین اندازه سرمایه بانک که به شکل درصدی از در معرض خطر بودن اعتبارات بیان شده بود، تعیین کرد. به بیان دیگر، نسبت کفایت سرمایه حاصل تقسیم سرمایه پایه به مجموع دارایی‌های موزون شده با ضرایب ریسک به درصد بوده است. حداقل نسبت کفایت سرمایه طبق دستورالعمل اول کمیته بازل ۸ درصد در نظر گرفته شد. با وجودی که بیانیه یک کمیته بازل در زمان خود با در نظر گرفتن تمامی جوانب مطرح در اندازه‌گیری کفایت سرمایه بانک‌ها طراحی شده بود، اما با اجرای آن در کشورهای مختلف و تغییر شرایط در بازارهای مالی و بانکی بین‌المللی به تدریج نقاط ضعف آن آشکار شد که اصلی‌ترین نقاط ضعف مطرح شده به شرح زیر بوده است:

- محدودیت طبقات دارایی‌های ریسکی،
- محدودیت اوزان ریسکی دارایی‌ها،
- محدودیت کاربرد تکنیک‌های کاهش ریسک اعتباری (محدودیت احتساب وثایق و تضمینات در فرایند اعتبارسنجی مشتریان بانک‌ها)،
- نادیده گرفتن ریسک‌های بازار و عملیاتی،
- محدودیت در کاربرد روش‌های مدیریت ریسک توسط بانک‌ها،
- نادیده گرفتن تفاوت در موقعیت و اعتبار مالی شرکت‌های متقاضی تسهیلات بانکی (عدم استفاده از رتبه اعتباری شرکت‌ها در فرایند اعتبارسنجی).

۱. برای اطلاع از گزیده اصول کمیته بازل (بال) برای نظارت بانکی مؤثر منتشره توسط اداره مطالعات و مقررات بانکی بانک مرکزی ایران ر.ک. http://www.cbi.ir/page/BaselCommittee_fal.aspx

• **بیانیه دوم کمیته بازل:** کمیته بازل با توجه به نارسایی‌هایی که در بیانیه اول کمیته بازل به وجود آمده بود، در دستورالعمل دوم که در سال ۱۹۹۹، منتشر شد، تغییرات جدیدی را در نحوه محاسبه و همچنین حداقل نسبت کفایت سرمایه ایجاد کرد. تغییرات صورت گرفته در نحوه محاسبه و همچنین حداقل نسبت کفایت سرمایه که در بیانیه دوم کمیته بازل ارائه شد، عبارت بودند از:

- ترویج امنیت و سلامت سیستم مالی و حفظ سطح کلی سرمایه کنونی در سیستم‌های مالی،
- گسترش شرایط تعادلی و رقابت در بازارهای مالی،
- ارائه رویکرد جامع‌تر برای شناسایی ریسک‌ها و کنترل آنها.

بر اساس مفاد کمیته بازل ۱ و ۲، کفایت سرمایه "میزان حداقل سرمایه لازم برای پوشش ریسک اعتباری" تعریف شده بود. توصیه‌های بازل ۲ برخلاف بازل ۱ ساختاری کاملاً پیچیده داشت. در واقع، ترتیبات وضع شده در بیانیه جدید، همان استانداردهای به کار رفته در بیانیه پیشین بوده که با تکامل و سطح استاندارد بالاتر، مطرح شده است.

• **بیانیه سوم کمیته بازل:** پس از بحران مالی و اعتباری کشور آمریکا، کمیته بازل با هدف جلوگیری از بروز بحرانی دیگر و افزایش انعطاف‌پذیری و بالابردن مقاومت بخش بانکی، مجموعه‌ای از مقررات بانکی جدید را با عنوان بیانیه سوم کمیته بازل معرفی کرد. این مقررات که سخت‌گیری‌های بیشتری در زمینه ذخیره‌گیری بانک‌ها و کفایت سرمایه اعمال می‌کنند، سعی دارد در جهت کاهش ریسک بانک‌ها، راهبردهای مختلفی را به کار گرفته و باعث بهبود توانایی بخش بانکی در تحمل تکانه‌های وارده ناشی از فشارهای مالی و اقتصادی شود. همچنین، این قوانین باعث کاهش ریسک وارده از بخش مالی به اقتصاد حقیقی خواهد شد. از اهداف دیگر توصیه‌های بازل ۳، توسعه مقررات و مدیریت به همراه تقویت شفافیت و افشاگری در بانک‌هاست. در توصیه‌های بازل ۳ تغییرات ایجاد شده در بخش سرمایه و اهرم‌ها، شامل تعاریف سخنگیرانه‌تر از سرمایه، نسبت‌های سرمایه‌ای بالاتر و محافظ‌های سرمایه‌ای بیشتر، الزامات سرمایه‌ای بالاتر برای پوشش ریسک طرف مقابل و نسبت‌های اهرمی قراردادی، بوده است. همچنین، تغییرات ایجاد شده در ارتباط با استانداردهای کمیت نقدینگی شامل نسبت پوشش نقدینگی (برای پوشش نقدینگی در کوتاه‌مدت)، نسبت خالص

تأمین مالی پایدار (برای پوشش نقدینگی در بلندمدت) و تغییرات دیگر شامل تغییر ذخایر احتیاطی مربوط به ریسک ادوار تجاری، ملاحظات مربوط به اوراق مشتقه و مسائل مربوطه، رویه‌های حسابداری و افزایش شفافیت بوده است. توصیه‌های بازل ۳ بانک‌ها را ملزم می‌سازد که ۴/۵ درصد از حقوق صاحبان سهام عادی خود (از ۲ درصد در بازل ۲) و ۶ درصد از سرمایه درجه ۱ دارایی‌های موزون شده با ریسک خود را (از ۴ درصد در بازل ۲) ذخیره‌گیری کنند. همچنین، بازل ۳ سرمایه حائل اضافی را نیز معرفی می‌کند که شامل ذخیره سرمایه حائل اجباری^۱ به میزان ۲/۵ درصد و ذخیره حائل ضد دوره‌ای مصلحتی^۲ می‌شود که این امکان را به قانونگذاران هر کشوری می‌دهد تا در زمان رشد سریع اعتبارات، ذخیره‌گیری تا ۲/۵ درصد از سرمایه را اجباری کنند. افزون بر این، بازل ۳ حداقل نسبت اهرمی ۳ درصد و دو نسبت نقدینگی الزامی را معرفی می‌کند. نسبت پوشش نقدینگی^۳ بانک‌ها را ملزم می‌سازد تا برای پوشش خالص کل جریان نقدی خود در ۳۰ روز، دارایی‌های نقدی با کیفیت بالا به میزان کافی نگهداری کنند. نسبت خالص تأمین مالی پایدار^۴ نیز بانک‌ها را ملزم می‌سازد تا مقدار موجود تأمین مالی ثابت‌شان، بیشتر از مقدار مورد نیاز تأمین مالی ثابت در یک دوره یک ساله تداوم بحران باشد.

۴. آسیب‌شناسی اقتصادی ایران از منظر اقتصاد مقاومتی

در حال حاضر کشور ما با مشکلات بزرگی مانند تورم و بیکاری دو رقمی، نرخ رشد واقعی پایین و حتی منفی، نوسان نرخ رشد اقتصادی، وابستگی درآمدهای نفتی و نیز درآمدهای عمومی به نفت، واردات بی‌رویه و تراز بازرگانی غیرنفتی منفی، ناطمینانی فضای کسب و کار، وجود یارانه‌های گسترده غیرهدفمند در اقتصاد، بهره‌وری پایین و نرخ رشد اندک آن، ضعف بخش خصوصی، نبود روحیه کارآفرینی، قاچاق گسترده کالا و سوخت و کسری‌های مداوم بودجه روبه‌روست. در کنار این واقعیت‌ها، سند چشم‌انداز رتبه نخست در منطقه آسیای جنوب غربی را برای ایران در سال ۱۴۰۴ هجری شمسی (۲۰۲۵ میلادی) ترسیم

-
1. A Mandatory Capital Conservation Buffer
 2. A Discretionary Countercyclical Buffer
 3. Liquidity Coverage Ratio
 4. Net Stable Funding Ratio

کرده است. روشن است که لازمه رسیدن به اهداف چشم‌انداز که خود از الزامات مرحله‌ای تحقق آرمان‌ها و اهداف انقلاب اسلامی است، نیازمند داشتن اقتصادی با رشد بالا و با ثبات است.

نگاه آسیب‌شناسانه به وضعیت اقتصاد ایران از منظر تحقق و پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی، تصویر روشنی از مشکلات را آشکار خواهد کرد. در این راستا اقتصاد ما با چالش‌های زیادی روبه‌رو بوده که موارد مهم آنها شامل چالش‌های ثبات و امنیت و سلامت اقتصادی از قبیل ضعف در امنیت اقتصادی و سرمایه‌گذاری، رکود تورمی، نا اطمینانی، ناهماهنگی و بی‌ثباتی سیاستی و ضعف در مدیریت واردات است که فضای فعالیت اقتصادی را مشوش و برنامه‌ریزی را برای عوامل اقتصادی را با دشواری روبه‌رو ساخته است. همچنین، چالش‌های عدالت اقتصادی مانند شرایط نامطلوب درآمد - هزینه خانوار، ناکارآمدی نظام مالیاتی، ناکارآمدی نظام بیمه‌ای و تأمین اجتماعی، رواج اقتصاد غیررسمی و قاچاق، ضعف هدفمندی یارانه‌ها، رانت‌جویی و ساختار دولت رانتهی و مفاسد مالی و اقتصادی شرایط فعالیت سالم اقتصادی را از طریق جذب عوامل و منافع اقتصادی در یک رقابت نابرابر دشوار کرده است. همچنین، وابستگی اقتصاد و بودجه عمومی به نفت، وابستگی الگوی مصرف به خارج، وابستگی تولید به خارج، ضعف در دیپلماسی اقتصادی، ضعف در شرایط حکمرانی خوب، دولتی‌بودن اقتصاد و ضعف نهادهای اجتماعی و مردمی در مجموع آسیب‌پذیری اقتصاد ملی را موجب شده و از توان مقابله اقتصاد با تکان‌های خارجی می‌کاهند. در نهایت، چالش‌هایی مانند رقابت‌پذیری اندک تولید، بهره‌وری نامطلوب عوامل تولید، وجود شکاف سرمایه انسانی دانشگاه و نیاز صنعت، وجود شکاف دانش فنی با جهان، ناکارآمدی نهاد بازار و بخش خصوصی، ضعف اقتصاد دانش بنیان، ضعف ظرفیت‌سازی در بخش نفت، فضای نامناسب کسب و کار، عدم توسعه بازارهای مالی، ناکارآمدی نظام بانکی و ضعف قوانین و الزامات نهادی تولید نیز در مجموع موجب عملکرد ضعیف رشد اقتصاد ملی شده که می‌تواند بنیان اقتصاد را سست کرده و به دنبال خود آسیب‌های دیگر را نیز بازتولید نماید.

۵. بانکداری مقاومتی

اقتصاد مقاومتی را می‌توان گفتمان و الگویی اقتصادی- مدیریتی دانست که با مقاوم‌سازی اقتصاد ملی در برابر تهدیدات و توان تحریم‌شکنی، دارای رویکردی جهادی، پیشرو، فرصت‌ساز، مولد، درونزا و برون‌گراست. اقتصاد مقاوم شامل سه ویژگی مهم زیر است:

- سازگاری (انطباق) با تغییر موقعیت‌ها،
- مقاومت در برابر مخاطرات ناگهانی،
- خودبازیابی تا یک تعادل مطلوب و محافظت از تداوم عملیات خود.

اهمیت جایگاه بانک‌ها و نظام تأمین مالی در اقتصاد تا جایی است که مقام معظم رهبری به‌صراحت به آن اشاره کرده‌اند. در بند ۹ سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ابلاغی توسط مقام معظم رهبری، به اصلاح و تقویت همه جانبه نظام مالی کشور با هدف پاسخ‌گویی به نیازهای اقتصاد ملی، ایجاد ثبات در اقتصاد و پیشگامی در تقویت بخش حقیقی اقتصاد به‌ویژه در راستای تقویت تولید ملی تأکید شده است. اهمیت این موضوع زمانی بیشتر مدنظر قرار خواهد گرفت که بررسی اطلاعات و داده‌های مربوط به منابع چهارگانه تأمین مالی در سال‌های گذشته شامل نظام بانکی، بازار بورس، بودجه‌های عمرانی و سرمایه‌گذاری خارجی مؤید این مهم است که بانک‌ها بار اصلی تأمین مالی بخش‌های اقتصاد را در سال‌های اخیر بر عهده داشته‌اند و آسیب‌پذیری آنها به معنای آسیب‌پذیری اقتصاد بوده است.

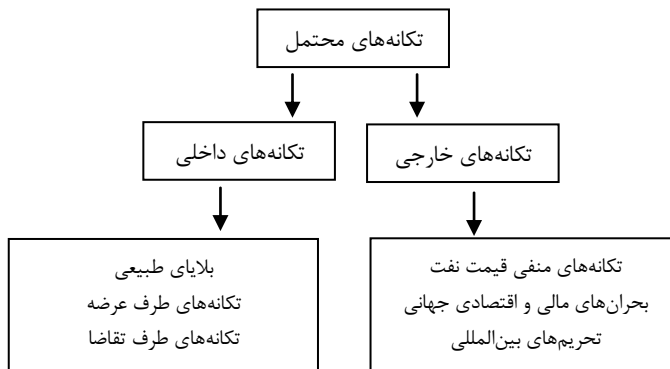
از آنجا که حوزه عمل نظام بانکی کلیت اقتصاد ملی را شامل می‌شود و با توجه به این که نظام تأمین مالی در کشور ما بانک‌محور است، بانکداری مقاومتی نیز تمام بندهای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی را شامل خواهد شد. با این وجود، صراحت بندهای ۹ و ۱۹ سیاست‌های یادشده این ارتباط را به نحو روشن‌تری آشکار می‌سازد. در بند ۹ اصلاح و تقویت همه جانبه نظام مالی کشور با هدف پاسخ‌گویی به نیازهای اقتصاد ملی، ایجاد ثبات در اقتصاد ملی و پیشگامی در تقویت بخش واقعی به‌طور مستقیم بانک را به عنوان بخش مهمی از نظام مالی مخاطب قرارداده و ایجاد شرایطی را که به نیازهای اقتصاد ملی پاسخ دهد، از آن مطالبه کرده است. در بند ۱۹ نیز شفاف‌سازی اقتصاد و

سالم‌سازی آن و جلوگیری از اقدامات، فعالیت‌ها و زمینه‌های فسادزا در حوزه‌های پولی، تجاری و ارزی مورد اشاره قرار گرفته که نظام بانکی از مخاطبان اصلی آن است.

از سوی دیگر، تکانه‌های محتمل برای ایجاد اختلال در وضعیت اقتصادی کشور هم از داخل و هم از خارج مورد انتظار است. الگوی نمودار ۱، انواع تکانه‌های محتمل را به خوبی نشان می‌دهد.

نظام بانکداری در هر کشور از مهم‌ترین بنیان‌های اقتصادی آن کشور محسوب می‌شود. بنابراین، می‌توان بیان داشت که بانکداری مقاومتی نیز یکی از زیرساخت‌های مورد نیاز برای ایجاد اقتصاد مقاومتی در کشور است. سازوکار کاربردی بانکداری مقاومتی را می‌توان به دو بخش تقسیم کرد؛ بخش نخست مربوط به ساختار داخلی بانک است. به بیان دیگر، بانک‌ها با ایجاد تغییرات در ساختار داخلی خود بتوانند در راستای مقاوم‌سازی بنیان‌های اقتصادی گام بردارند؛ اما بخش دوم به فعالیت‌هایی مربوط است که بانک باید در امور مقاوم‌سازی اقتصاد، در خارج از ساختار خود انجام دهد؛ ارائه تسهیلات در راستای حمایت از تولیدات داخلی نمونه‌ای از فعالیت‌های نوع دوم است.

نمودار ۱. تکانه‌های محتمل

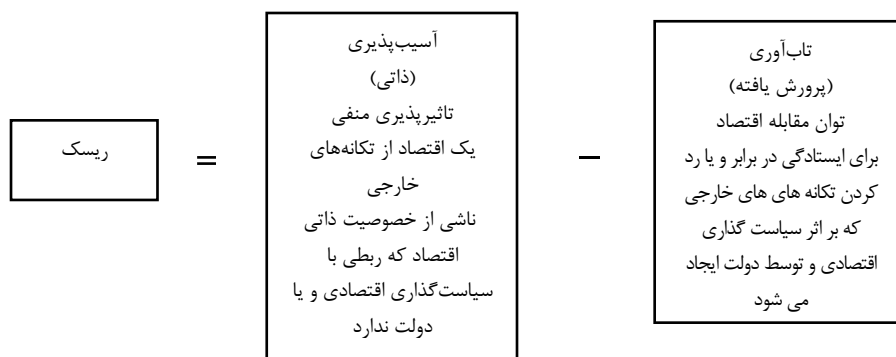

مأخذ: یافته‌های این پژوهش.

مفهوم مقاوم‌سازی (ایجاد شرایط تاب‌آوری و کاستن از ریسک تخریب) اقتصاد را می‌توان در

نمودار ۲، مشاهده کرد:

نمودار ۲. ریسک تخریب اقتصاد

مأخذ: بریگوگلیو و دیگران. (۲۰۰۸). ص ۵.

به بیان دیگر، مفهوم عملی افزایش سطح مقاومت بانک‌ها مجموعه اقداماتی است که بانک‌ها در راستای مقاوم‌سازی بنیان‌های اقتصادی کشور باید بیش از پیش مورد توجه خود قرار دهند و عمل در راستای این اقدامات است که بنیان‌های اقتصاد را تقویت کرده و با کاستن از میزان اثر حوزه‌های آسیب‌پذیر در اقتصاد که در شرایط فشار و تحریم در معرض آسیب قرار دارد، میزان ریسک بالقوه‌ای را که ممکن است در آن شرایط پدید آید، کاهش می‌دهد و بدین طریق از بروز بحران‌های اقتصادی تا حد چشمگیری جلوگیری کنند.

بانکداری مقاومتی در این مقاله عبارت است از تمرکز بر گفتمان‌سازی حرفه‌ای، طراحی و استقرار الگوی بانکداری مقاومتی به منظور ایفای نقش در اجرای شایسته سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی که توان رقابت در فضای بانکداری بین‌المللی را علاوه بر توانایی پاسخگویی به نیازهای داخلی اقتصاد داشته باشد. بنابراین، شبکه بانکی در دو محور استحکام درونی (ایجاد شرایط بانک مقاوم) و پشتیبانی مقاومتی (ایجاد شرایط بانک مقاوم‌ساز) با مقاوم‌سازی مرتبط خواهد بود که در نمودار ۳، مشاهده می‌شود.

نمودار ۳. محورهای بانکداری مقاومتی

مأخذ: یافته‌های این پژوهش.

در استحکام درونی دو محور بانکداری داخلی و بانکداری بین‌الملل قابل تعریف است. استحکام درونی در بانکداری داخلی و بانکداری بین‌الملل که نتیجه آن ایجاد شرایط لازم برای وجود «بانک مقاوم» است، به شرح نمودارهای ۴ و ۵ است.

نمودار ۴. محورهای بانکداری مقاومتی داخلی

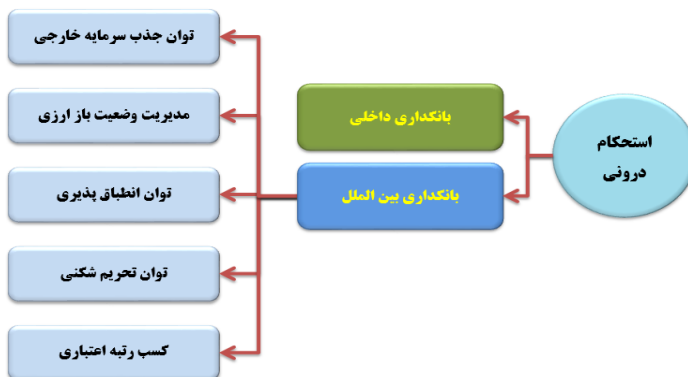
مأخذ: یافته‌های این پژوهش.

همان طور که ملاحظه می‌شود، اصلاح سیستم‌های نظارت و کنترل بانک، در کنار رعایت نسبت کفایت سرمایه و استقرار حاکمیت شرکتی، مدیریت مطالبات برای جلوگیری از سوخت‌شدن آنها و پایش نسبت‌های کفایت نقدینگی، کفایت سودآوری، توجه به ارتقای شفافیت مالی، توجه به

نسبت سرمایه‌گذاری‌ها در پرتفوی بانک، پای‌بندی عملی به بانکداری اسلامی و توجه به نسبت‌های ثابت از اهمیت فراوانی برخوردار است.

از سوی دیگر، بیشتر آسیب‌پذیری بانک‌ها در اثر تحمیل تحریم‌های بانکی متوجه بخش‌های بین‌المللی بانک‌هاست؛ چرا که روابط و ضوابط حاکم بر بانک‌ها در داخل هر کشور، از قوانین داخلی آن کشور تبعیت می‌کنند و در عمل، تحریم‌ها تأثیرات کمتری بر آنها خواهد داشت؛ این در حالی است که بیشترین فشار تحریم‌ها بر روی روابط بین‌المللی بانک‌ها خود را نشان می‌دهد. یک نمود عینی از مصداق این نوع از تحریم‌ها، تحریم شبکه بین بانکی سوئیفت بود که در اسفند سال ۱۳۹۱ در راستای تحریم‌های اروپایی، خدمات را به برخی بانک‌های ایرانی که مشمول طرح تحریم بوده‌اند، قطع کرد و از این طریق فشار زیادی به سیستم بین‌الملل بانکی وارد شد و امکان نقل و انتقال پول از داخل و خارج کشور با محدودیت‌های شدیدی مواجه شد. در زمینه بانکداری بین‌الملل نیز استحکام درونی مستلزم توجه به ارتقای توان جذب سرمایه خارجی، مدیریت وضعیت بانک در بازار ارز، توان انطباق‌پذیری با شرایط مختلف، توان تحریم‌شکنی و کسب رتبه اعتباری بانک مهم خواهد بود.

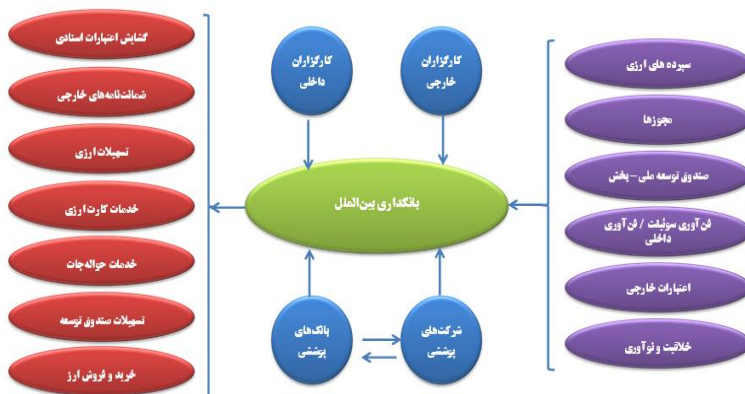
نمودار ۵. محورهای بانکداری مقاومتی بین‌الملل

مأخذ: یافته‌های این پژوهش.

نمونه اقدامات بانکداری مقاومتی در حوزه بین‌الملل را می‌توان در نمودار ۶، مشاهده کرد.

نمودار ۶. محورهای بانکداری مقاومتی داخلی

مأخذ: یافته‌های این پژوهش

نمونه‌های عملیاتی که در دوران تحریم در سال‌های اخیر استفاده شده است، با موفقیت روبه‌رو بوده و قابلیت توسعه دارد.

۶. سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و بانکداری مقاومتی

مقام معظم رهبری در ۲۹ بهمن ۱۳۹۲ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی را ابلاغ کردند. در این ابلاغ، فائق آمدن بر تمام مشکلات، به شکست و عقب‌نشینی وادارکردن دشمن، حفظ دستاوردهای کشور در زمینه‌های مختلف و تداوم پیشرفت و تحقق آرمان‌ها و اصول قانون اساسی و سند چشم‌انداز بیست ساله و تحقق اقتصاد متکی به دانش و فناوری، عدالت بنیان، درونزا و برونگرا، پویا و پیشرو در شرایط پر مخاطره جهانی و عینیت بخشیدن به الگویی الهام‌بخش از نظام اقتصادی اسلام را به عنوان هدف اقتصاد مقاومتی متذکر شده‌اند. تحلیل محتوی مقدمه و متن ابلاغیه نیز اهداف موضوعی و کلان این سیاست‌ها را مشخص می‌سازد. این اهداف شامل عدالت اقتصادی، سلامت اقتصادی، امنیت اقتصادی، اقتصاد مردم پایه، خوداتکایی استراتژیک، تاب‌آوری اقتصادی، تولید دانش بنیان، نفوذ اقتصادی و رشد

پویا و با ثبات هستند. بیشترین بار این سیاست‌ها بر محور تاب‌آوری اقتصادی است که البته از این منظر که عنوان این سیاست‌ها به اقتصاد مقاومتی متعلق است، چنین نتیجه‌ای دور از انتظار نیست. برای شناخت اقدامات لازم بانکی برای پیاده‌سازی و اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی پس از مفهوم‌شناسی بانکداری مقاومتی، لازم است بندهای سیاستی بیست و چهارگانه اقتصاد مقاومتی تحلیل شده و متناسب با مؤلفه‌های مندرج در این سیاست‌ها زمینه‌ها و اقدامات بانکی مورد انتظار و یا ممکن برای کمک به پیاده‌سازی هر مؤلفه از این سیاست‌ها شناسایی و معرفی شود. در این راستا، به روش خبرگی نتایجی به‌دست آمده که به طور کامل در پیوست مقاله مشاهده می‌شود. در اینجا برای نمونه جدول ۱، آورده شده است.

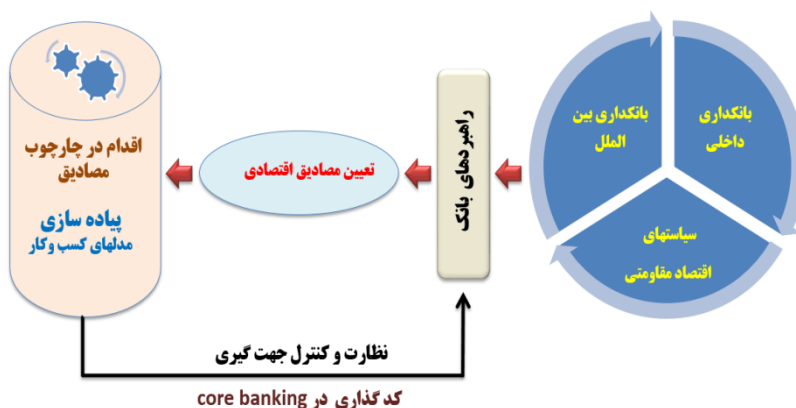
جدول ۱: مؤلفه‌ها و شاخص‌های بانکداری مقاومتی بند اول سیاست‌های اقتصاد مقاومتی

بند	مؤلفه	شاخص بانکداری داخلی	شاخص بانکداری بین‌الملل
بند اول سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی	توسعه کارآفرینی	امتیازات خاص در اعطای تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی ریالی به کارآفرینان نمونه	امتیازات خاص در اعطای تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی ارزی به کارآفرینان نمونه
		تسهیلات و اعتبارات خرد و خدمات بانکی ریالی به کارآموزان در حوزه کارآفرینی	تسهیلات و اعتبارات خرد و خدمات بانکی ارزی به کارآموزان در حوزه کارآفرینی
		تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی ریالی به آموزشگاه‌های کارآفرینی	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی ارزی به آموزشگاه‌های کارآفرینی
		تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی ریالی به کارآفرینان	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی ارزی به کارآفرینان
افزایش در آمد و نقش طبقات کم درآمد و متوسط	حداکثر سازی مشارکت	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی ریالی به احداث و توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط غیردولتی	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی ارزی به احداث و توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط غیردولتی
		تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی ریالی به تعاونی‌ها (با اولویت تعاونی‌های تولیدی) و شرکت‌های سهامی عام فراگیر	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی ارزی به تعاونی‌ها (با اولویت تعاونی‌های تولیدی) و شرکت‌های سهامی عام فراگیر
		تسهیلات خرد ارزان قیمت و قرض‌الحسنه با اولویت اقشار کم درآمد و متوسط جامعه	

مأخذ: یافته‌های این پژوهش.

نکته مهمی که در اجرای بانکداری مقاومتی فراوانی دارد، آن است که بانک‌ها برای اجرای درست و سنجیده این اقدامات نیازمند مدل‌های کسب و کار مناسب هستند که متناسب با راهبردهای هر بانک باید کشف و به‌کارگیری شود. در نمودار ۷ که الگوی ریل‌گذاری بانکداری مقاومتی است، جایگاه این مدل‌های کسب و کار به‌خوبی نمایش داده شده است.

نمودار ۷. الگوی ریل‌گذاری بانکداری مقاومتی

مأخذ: یافته‌های این پژوهش.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، هنر بانکداری مقاومتی در انطباق دادن میان شرایط کلی اقتصاد، راهبردهای کلان بانک و سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی از طریق طراحی و پیاده‌سازی مدل‌های مناسب کسب و کار است.

الگوی ریل‌گذاری بانکداری مقاومتی مبتنی بر سه رکن بانکداری داخلی، بانکداری بین‌الملل و سیاست‌های اقتصاد مقاومتی بوده و بر اساس مصادیق احصاشده از شاخص‌های اقتصاد مقاومتی تعیین و سپس در قالب مدل‌های کسب و کار در بانک پیاده‌سازی شده که در سیستم بانکداری مرکزی^۱ کدگذاری می‌شود. رصد و پایش عملیات بانکی مرتبط با این بخش با هدف مشخص شدن میزان فعالیت بانک در

راستای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی صورت می‌پذیرد و امکان گزارش‌گیری در این خصوص را فراهم می‌سازد.

۷. نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهاد

در ادبیات رایج جهانی اصطلاح «اقتصاد مقاومتی» مشاهده نمی‌شود و بیشتر از اصطلاح «تاب‌آوری اقتصادی» به مفهوم توانایی اقتصاد برای بهبودی سریع از تکانه‌های اقتصادی تخریب‌کننده خارجی و نیز توانایی اقتصاد برای ایستادگی در برابر اثرات این تکانه‌ها استفاده شده است. تاب‌آوری اقتصادی می‌تواند ایستا و یا پویا و در تقسیم‌بندی دیگری ذاتی و یا انطباقی که کاملاً «سیاست ساخته» است، باشد. ریسک تخریب‌شدن اقتصاد بر اثر تکانه‌های خارجی از دو عامل میزان آسیب‌پذیری اقتصاد و قدرت تاب‌آوری آن تأثیر می‌پذیرد. از این جهت تلاش برای کاهش آسیب‌پذیری از یک سوی و افزایش قدرت مقاومت اقتصادی از سوی دیگر اهمیت اساسی دارند.

نگاه آسیب‌شناسانه به وضعیت اقتصاد ایران از منظر تحقق و پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی، تصویر روشنی از مشکلات را آشکار خواهد کرد. در این راستا، اقتصاد ما با چالش‌های زیادی روبه‌روست که لزوم پیاده‌سازی و اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی را دو چندان می‌کند.

در این راستا، بانک‌ها به عنوان مهم‌ترین رکن نظام تأمین مالی در کشور وظایف و نقش زیادی در پیاده‌سازی و اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی خواهند داشت. پیش‌نیاز ایفای چنین نقشی از جانب نظام بانکی در اقتصاد ملی، مقاوم بودن خود بانک در برابر تکانه‌ها بوده که در این ارتباط تجربیات جهانی نیز قابل استفاده و در دسترس است. در تجربه جهانی با توجه به کاستی‌های موجود در نظام بانکی آمریکا و اتحادیه اروپا که تا حدودی به دامن زدن هرچه بیشتر به بحران‌های مالی منجر شده است، کمیته بازل رهنمودهایی را برای افزایش سطح انعطاف‌پذیری (یا مقاومت) بانک‌ها در مواقع بحران پیش‌بینی و در قالب بیانیه‌های کمیته بازل تدوین و اجرای آن را نیز به بانک‌ها توصیه کرده است که خود نشان‌دهنده اهمیت مقاوم‌سازی نظام بانکی در مقابله با شرایط بحران و فشار و حتی شرایط پیش از بروز بحران بوده است.

سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی به عنوان راهنمای سیاستی برای هر گونه سیاست‌گذاری اقتصادی، نیازمند مفهوم شناسی عملیاتی در زمینه‌های مختلف از جمله بانکداری است. به دلیل بانک‌محور بودن نظام تأمین مالی در کشور، اهمیت پرداختن به مقوله نظام بانکی برای تطبیق عملیاتی آن با سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغی از جانب مقام معظم رهبری دوچندان می‌شود. این مقاله در پی معرفی الگوی بانکداری مقاومتی در اقتصاد ایران و زمینه‌های بانکی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغ‌شده بوده که برای این منظور از روش تحلیل محتوی و نیز خبرگی به روش دلفی استفاده شده و نتایج تشریح شده است. مطابق این نتایج، مفهوم بانکداری مقاومتی مشتمل بر بانک مقاوم و بانک مقاوم‌ساز اقتصاد ملی در دو زمینه بانکداری داخلی و بانکداری بین‌الملل است که در هریک از این زمینه‌ها اقدامات بانکی متناسب استخراج و بیان شده است.

نکته مهمی که در اجرای بانکداری مقاومتی اهمیت فراوانی دارد، آن است که بانک‌ها برای اجرای درست و سنجیده این اقدامات نیازمند مدل‌های کسب و کار مناسبی هستند که متناسب با راهبردهای هر بانک باید کشف و به کارگیری شود. در نمودار مربوطه، جایگاه این مدل‌های کسب و کار به خوبی نمایش داده شده است. هنر بانکداری مقاومتی در انطباق دادن میان شرایط کلی اقتصاد، راهبردهای کلان بانک و سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی از طریق طراحی و پیاده‌سازی مدل‌های مناسب کسب و کار است.

در پایان، پیشنهاد می‌شود بانک مرکزی ایران با ترویج گفتمان بانکداری مقاومتی و تقویت نظارت‌های خود بر بانک‌ها برای اطمینان از مقاوم بودن نظام بانکی، تلاش نماید راهبردهای عملیاتی اقتصاد مقاومتی هریک از بانک‌ها را با همکاری و پیشنهاد آنها مشخص و مدل‌های کسب و کار مناسب را از آنها برای اجرای درست سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی درخواست و تصویب نموده و هماهنگی لازم را برای پی‌ریزی یک حرکت منسجم بانکی در اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی هدایت و راهبری نماید.

منابع

- ابلاغیه سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در وب سایت رهبری: <http://www.leader.ir>
- آقامحمدی، علی و غیاثوند، ابوالفضل. (۱۳۹۳). تاب‌آوری، رویکرد مدیریت مخاطرات. تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- بیانات مقام معظم رهبری از وب سایت : <http://farsi.khamenei.ir>
- سیف، اله‌مراد. (۱۳۹۰). راهبردهای اقتصادی امنیت پایدار. فصلنامه آفاق امنیت، شماره ۱۴.
- سیف، اله‌مراد. (۱۳۹۱). الگوی اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران (مبتنی بر دیدگاه مقام معظم رهبری). فصلنامه آفاق امنیت، سال پنجم .
- سیف، اله‌مراد؛ راعی دهقی، مجتبی و مرشدی، بهنام. (۱۳۹۳). اقتصاد مقاومتی و بانکداری مقاومتی مفاهیم، تجارب و شاخص‌ها. تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- وب‌سایت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به آدرس: <http://www.cbi.ir>
- وب‌سایت مرکز پژوهش‌های مجلس به آدرس: <http://rc.majlis.ir>
- Briguglio, Lino, and Stephen Piccinino. (2009). Growth and Resilience in East Asia and The Impact Of The 2009 Global Recession. Available at: http://www.um.edu.mt/_data/assets/pdf_file/0011/141959/Growth_with_Resilience_in_Asia_5Dec2011.pdf
- Briguglio, Lino, Gordon Cordina, Nadia Farrugia and Stephanie Vella. (2008). Profiling Economic Vulnerability And Resilience in Small States: Conceptual Underpinnings. Economics Department, University of Malta.. Available at : http://www.um.edu.mt/_data/assets/pdf_file/0003/89634/Vulnerability_and_Resilience_May08.pdf
- Nakano, K.T. and Fujii, S. (2011). An Empirical Analysis of National Economic Resilience Using Macroeconomic Data Before and After the Global Financial Crisis. Available at: http://trans.kuciv.kyoto-u.ac.jp/tba/images/stories/PDF/institute_paper/maeoka_resiliencesubmitted.pdf

- Rose, Adam. (2004). Defining and Measuring Economic Resilience to Disasters. *Disasters Prevention and Management*, Vol 13, Number 4-2004-307-314. Available at: <http://insct.syr.edu/uploadedFiles/insct/uploadedfiles/PDFs/Defining%20and%20Measuring%20Economic%20Resilience%20to%20Disasters.pdf>.

پیوست

بندهای اقتصاد مقاومتی	مؤلفه	شاخص بانکداری داخلی	شاخص بانکداری بین‌الملل
۱	توسعه کارآفرینی	امتیازات خاص در اعطای تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی ارزی به کارآفرینان نمونه	امتیازات خاص در اعطای تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی ارزی به کارآفرینان نمونه
		تسهیلات و اعتبارات خرد و خدمات بانکی ریالی به کارآموزان در حوزه کارآفرینی	تسهیلات و اعتبارات خرد و خدمات بانکی ارزی به کارآموزان در حوزه کارآفرینی
		تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی ریالی به آموزشگاه‌های کارآفرینی	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی ارزی به آموزشگاه‌های کارآفرینی
		تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی ریالی به کارآفرینان	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی ارزی به کارآفرینان
	حداکثرسازی مشارکت	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی ریالی به احداث و توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط غیردولتی	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی ارزی و توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط غیردولتی
		تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی ریالی به تعاونی‌ها (با اولویت تعاونی‌های تولیدی) و تولیدی (و شرکتهای سهامی عام فراگیر	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی ارزی به تعاونی‌ها (با اولویت تعاونی‌های تولیدی) و شرکتهای سهامی عام فراگیر
۲	تولید دانش بنیان	تسهیلات خرد ارزان قیمت و قرض الحسنه با اولویت اقشار کم درآمد و متوسط جامعه	افزایش درآمد و نقش طبقات کم درآمد و متوسط
		تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی به شرکتهای دانش بنیان	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی به شرکتهای دانش بنیان
		تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی به خریداران محصولات دانش بنیان	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی به خریداران محصولات دانش بنیان
		تسهیلات، تعهدات و ارائه خدمات ارزی به جذب دانش فنی و انتقال فناوری به داخل کشور	تسهیلات، تعهدات و ارائه خدمات ارزی به جذب دانش فنی و انتقال فناوری به داخل کشور
		سرمایه‌گذاری در شرکتهای دانش بنیان در قالب مشارکت حقوقی	

بندهای اقتصاد مقاومتی	مؤلفه	شاخص بانکداری داخلی	شاخص بانکداری بین الملل
		تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی به تجاری سازی اختراعات، ابداعات و ابتکارات و فناوری‌های نوین	حمایت از سرمایه گذاری ارزی در شرکت‌های دانش بنیان در قالب مشارکت حقوقی
		حمایت مالی از طرح‌های پژوهشی دانش بنیان بانکی	تسهیلات، تعهدات و تسهیلات، تعهدات و ارائه خدمات ارزی خدمات ارزی به تجاری سازی اختراعات، ابداعات و ابتکارات و فناوری های نوین
		تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی به جذب دانش فنی و انتقال فناوری به داخل کشور	حمایت و تأمین مالی (ارزی) از طرح‌های پژوهشی دانش بنیان بانکی
		حمایت مالی از استارت‌آپ‌ها	ارائه تسهیلات ارزی با هدف افزایش توان رقابت پذیری شرکت‌های دانش بنیان داخلی و خارجی
		حمایت مالی از تجاری سازی طرح‌های دانش بنیان	حمایت مالی (ارزی) از استارت‌آپ‌ها
	صادرات محصولات و خدمات دانش بنیان	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی (ریالی) به صادرات محصولات و خدمات دانش بنیان	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به صادرات محصولات و خدمات دانش بنیان
			اعطای خط اعتباری (ارزی) به خریداران خارجی محصولات دانش بنیان (در قالب اعتبار فروشنده)
	رشد بهره وری و تقویت عوامل تولید	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی (ریالی) به طرح‌های ارتقای فناوری و نوسازی ماشین‌آلات و تجهیزات	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به طرح‌های ارتقای فناوری و نوسازی ماشین‌آلات و تجهیزات
		تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی (ریالی) به طرح‌های توانمندسازی نیروی کار واحدهای تولیدی	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به طرح‌های توانمندسازی نیروی کار واحدهای تولیدی شامل آموزش، پژوهش و شرکت در محافل علمی
	توانمندسازی نیروی کار	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی (ریالی) به طرح‌های خود اشتغالی	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به طرح‌های خود اشتغالی کوچک و متوسط
		تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی (ریالی) به احداث و توسعه آموزشگاه های مهارت آموزی فنی و حرفه‌ای	حمایت از سرمایه گذاری در آموزشگاه‌های مهارت آموزی فنی و حرفه‌ای در قالب مشارکت حقوقی و مدنی با آموزشگاه‌های مشابه معتبر خارجی

بندهای اقتصاد مقاومتی	مؤلفه	شاخص بانکداری داخلی	شاخص بانکداری بین‌الملل	
	رقابت‌پذیری	سرمایه‌گذاری ریالی در آموزشگاه‌های مهارت آموزی فنی و حرفه‌ای در قالب مشارکت حقوقی و مدنی	سرمایه‌گذاری ارزی در آموزشگاه‌های مهارت آموزی فنی و حرفه‌ای در قالب مشارکت حقوقی و مدنی	
		تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی (ریالی) به تحقیق و توسعه و طرح‌های ارتقای فناوری و نوسازی ماشین‌آلات و تجهیزات	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به تحقیق و توسعه و طرح‌های ارتقاء فناوری و نوسازی ماشین‌آلات و تجهیزات	
		تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی (ریالی) به احداث و توسعه صنایع تبدیلی و بسته‌بندی	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به احداث و توسعه صنایع تبدیلی و بسته‌بندی	
	فعال‌سازی ظرفیت‌ها و قابلیت‌های مناطق	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی (ریالی) به فعال‌سازی ظرفیت‌های راکد دارای توجیه اقتصادی در مناطق کشور	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی (ریالی) به طرح‌های کاهش هزینه‌بنگاه	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی ارزی به طرح‌های کاهش هزینه‌بنگاه
			اولویت‌تأمین مالی برای هدایت واردات کالاهای سرمایه‌ای به سوی بهره‌وری با هدف تقویت رقابت‌پذیری در سطح بین‌الملل	اولویت‌تأمین مالی برای هدایت واردات کالاهای سرمایه‌ای به سوی بهره‌وری با هدف تقویت رقابت‌پذیری در سطح بین‌الملل
			ارائه تسهیلات ارزی به صادرکنندگان به منظور مهندسی مجدد و توسعه طرح‌های رقابت‌پذیر	ارائه تسهیلات ارزی به صادرکنندگان به منظور مهندسی مجدد و توسعه طرح‌های رقابت‌پذیر
صرفه‌جویی انرژی	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی (ریالی) به نوسازی ناوگان حمل و نقل	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی (ریالی) به طرح‌های صرفه‌جویی انرژی	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی (ارزی) به طرح‌های صرفه‌جویی انرژی	
		تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی (ریالی) به نوسازی ناوگان حمل و نقل	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی (ارزی) به نوسازی ناوگان حمل و نقل	
		تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی (ریالی) به تولید انرژی‌های نو و تجدیدپذیر	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به طرح‌های تولید انرژی‌های نو و تجدیدپذیر	

شاخص بانکداری بین‌الملل	شاخص بانکداری داخلی	مؤلفه	بندهای اقتصاد مقاومتی
تسهیلات و اعتبارات خرد و خدمات بانکی ارزی به متقاضیان سرمایه‌گذاری در مناطق محروم	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی با امتیازات خاص به طرح‌های تولیدی مناطق محروم شهری و روستایی تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی با امتیازات خاص به طرح‌های خود اشتغالی و زودبازده مناطق محروم شهری و روستایی	محرومیت‌زدایی و افزایش عدالت اجتماعی	
	تسهیلات و اعتبارات خرد و خدمات بانکی ریالی به متقاضیان در مناطق محروم		
تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به تکمیل زنجیره ارزش در زمینه های دارای توجیه اقتصادی تولیدی و خدماتی	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی (ریالی) به تکمیل زنجیره ارزش در زمینه‌های دارای توجیه اقتصاد تولیدی و خدماتی	سهم بری عادلانه عوامل در زنجیره ارزش	
تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی تحصیلی و کمک آموزشی به دانش آموزان و دانشجویان	حمایت مالی از آموزشگاه‌های مهارت آموزی فنی و حرفه‌ای در قالب مشارکت حقوقی و مدنی		۵
	حمایت از افراد نوآور، مبتکر و خلاق در حوزه های مختلف کسب و کار	توان افزایش سرمایه انسانی	
	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی تحصیلی و کمک آموزشی به دانش آموزان و دانشجویان		
تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به تقویت کمی و کیفی تولید و زنجیره تأمین نهاده‌های کشاورزی و مواد غذایی اساسی	تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به تقویت کمی و کیفی تولید و زنجیره تأمین نهاده‌های کشاورزی و مواد غذایی اساسی	تأمین امنیت غذایی	
تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به تقویت کمی و کیفی تولید و زنجیره تأمین دارو و خدمات درمانی	تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به تقویت کمی و کیفی تولید و زنجیره تأمین دارو و خدمات درمانی	تأمین امنیت درمان	۷

بندهای اقتصاد مقاومتی	مؤلفه	شاخص بانکداری داخلی	شاخص بانکداری بین‌الملل
	ذخیره سازی راهبردی	تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به احداث و توسعه ظرفیت ذخیره سازی راهبردی (سردخانه - انبار - سیلو)	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به احداث و توسعه ظرفیت ذخیره سازی راهبردی (سردخانه - انبار - سیلو)
۸	اصلاح الگوی مصرف	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی ریالی به اصلاح الگوی مصرف نهاده‌ها در کشاورزی و صنعت	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی ارزی به اصلاح الگوی مصرف نهاده‌ها در کشاورزی و صنعت
	مصرف کالاهای داخلی	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی به مصرف کالاهای داخلی طراحی مدل‌های تأمین مالی خرید کالاهای داخلی با مشارکت تولیدکنندگان	
	افزایش کیفیت و رقابت‌پذیری کالای داخلی	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی به تحقیق و توسعه و طرح‌های ارتقای فناوری و نوسازی ماشین آلات و تجهیزات سرمایه‌گذاری در توسعه بانکداری الکترونیک	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به تحقیق و توسعه و طرح‌های ارتقای فناوری و نوسازی ماشین آلات و تجهیزات حمایت از سرمایه‌گذاری ارزی در توسعه بانکداری الکترونیک
۹	تقویت نظام مالی	ایجاد و توسعه ابزارهای نوین تأمین مالی در بازارهای پول و سرمایه	ایجاد و توسعه ابزارهای نوین تأمین مالی در بازارهای پول و سرمایه بین‌المللی
		ایجاد و به‌کارگیری ابزارها و نهادهای جدید تأمین مالی	ایجاد و به‌کارگیری ابزارها و نهادهای جدید تأمین مالی بین‌الملل
		تقویت اعتبارسنجی مشتریان و نظارت	استفاده از استانداردهای حسابرسی با به‌کارگیری حسابرسان معتبر بین‌المللی
		ایجاد و توسعه بانک جامع اطلاعات مشتریان	تقویت اعتبار سنجی مشتریان و نظارت بر اساس استانداردهای بین‌المللی
		تقویت سازوکار جذب منابع قرض الحسنه و تخصیص آن	ورود به بازار سرمایه بین‌المللی با هدف مشارکت سرمایه‌گذاران خارجی در تقویت نظام مالی ایران
		تقویت سازوکار نظارت شرعی بر اجرای صحیح عقود اسلامی بانکی	مدیریت منابع و مصارف ارزی بانک بر اساس استانداردهای بین‌المللی
		شفاف سازی عملیات بانکی و حساب‌های ترانزنامه و سود و زیان ایجاد سازوکار لازم برای استقرار نظام	ایجاد سیستم‌های نظارتی موثر شبکه بانک بر اساس استانداردهای بین‌المللی

بندهای اقتصاد مقاومتی	مؤلفه	شاخص بانکداری داخلی	شاخص بانکداری بین‌الملل	
		جامع مدیریت ریسک و تقویت کنترل‌های داخلی	شاخص بانکداری بین‌الملل	
		ایجاد سازوکار لازم برای جلوگیری از اضافه برداشت از منابع بانکی		
		مدیریت منابع و مصارف ریالی		
		رعایت نسبت‌ها و مقررات ناظر بر بانک‌ها		
برقراری ثبات در اقتصاد ملی و تقویت بخش حقیقی اقتصاد	تقویت نظارت بانک بر مصرف اعتبارات بانکی	ایجاد سازوکار لازم برای جذب منابع ارزی ایرانیان خارج از کشور	ایجاد سازوکار لازم برای جذب منابع ارزی ایرانیان خارج از کشور	
		واگننش هوشمند و فعال در برابر تحریم‌ها و فشارهای احتمالی در آینده		تقویت سازوکار عاملیت وجوه اداره شده
		ایجاد سازوکار لازم برای کاهش مطالبات غیر جاری		کمک به بانک مرکزی در جهت کاهش نرخ سود
۱۰	حمایت هدفمند از صادرات	اعطای تسهیلات ریالی به بخش‌های صادراتی با نرخ‌های ترجیحی	اعطای تسهیلات ارزی به بخش‌های صادراتی با نرخ‌های ترجیحی	
		تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به صادرات خدمات فنی و مهندسی	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به صادرات خدمات فنی و مهندسی	
		مشارکت حمایت از طریق صدور تضمینات برای صادرکنندگان با صندوق توسعه صادرات	حمایت از طریق صدور تضمین‌ها برای صادرکنندگان با مشارکت موسسات تأمین اعتبار صادراتی در کشورهای دیگر	
			حمایت از صادرات از طریق زنجیره تأمین مالی تولیدات صادرات محور	
			حمایت از صادرات محصولات دانش بنیان به کشورهای منطقه	
			تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به تجار در کشورهای همسایه و منطقه	
			گسترش شعب خارجی بانک	
تنوع بخشی به پیوندهای اقتصادی با کشورهای منطقه	تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به تجارت با کشورهای همسایه و منطقه	حمایت بانکی از سرمایه‌گذاری مشترک چندجانبه در کشورهای خارجی	گسترش شعب مشترک و کارگزاری بانکی در خارج	

بندهای اقتصاد مقاومتی	مؤلفه	شاخص بانکداری داخلی	شاخص بانکداری بین‌الملل
			حمایت و مشارکت در بانکداری سندیکایی با بانک‌های معتبر و یا هم‌تراز بین‌المللی، منطقه‌ای و کشورهای همسایه
			استفاده از ظرفیت مناطق آزاد در ایجاد پیوندهای اقتصادی مناطق آزاد کشورهای دیگر
			تأسیس و فعالیت بانک‌های برون مرزی با استفاده از ظرفیت تمام مناطق آزاد کشور
			ایجاد سازوکار زنجیره فعالیت‌های بانک‌های برون مرزی داخلی و خارجی
			مهندسی مجدد ساختار قراردادهای بانکی به کشورهای منطقه و همسایه
			مشارکت در اجرایی کردن پیمان‌های ترجیحی، دو جانبه و چند جانبه با هدف کاهش وابستگی به دلار
پایدارسازی صادرات		تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به طرح‌های موفق صادراتی	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به طرح‌های موفق صادراتی
		تأمین مالی ریالی از سرمایه‌گذاری در زنجیره تولید و صادرات کالاها و خدمات حلال	حمایت از سرمایه‌گذاری در زنجیره تولید و صادرات کالاها و خدمات حلال
		ایجاد سازوکار لازم برای مدیریت NOP در جهت کاهش ریسک و بی‌ثباتی تجاری	کاهش ریسک و بی‌ثباتی تجاری
۱۱	توسعه صادراتی مناطق آزاد	تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به توسعه صادراتی مناطق آزاد	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به توسعه صادراتی مناطق آزاد
		جذب فناوری‌های پیشرفته در مناطق آزاد	تسهیلات، تعهدات و خدمات بانکی (ریالی) به جذب فناوری پیشرفته در مناطق آزاد
			تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به جذب فناوری پیشرفته در مناطق آزاد
			ایجاد بستر رقابت سالم بین مناطق آزاد و ویژه اقتصادی در زمینه جذب سرمایه و منابع مالی از خارج از کشور

بندهای اقتصاد مقاومتی	مؤلفه	شاخص بانکداری داخلی	شاخص بانکداری بین‌الملل
۱۳	مشارکت بخش خصوصی	تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به طرح‌های صادرات نفت و گاز بخش خصوصی	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به طرح‌های صادرات نفت و گاز بخش خصوصی
	در صادرات نفت و گاز	طراحی مدل‌های مشارکت بخش خصوصی با بانک‌های خارجی در حوزه صادرات نفت و گاز	طراحی مدل‌های مشارکت بخش خصوصی با بانک‌های خارجی در حوزه صادرات نفت و گاز
	افزایش صادرات فرآورده‌های نفتی و پتروشیمی	تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به طرح‌های صادرات فرآورده‌های نفتی	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به طرح‌های صادرات فرآورده‌های نفتی
۱۴	ذخیره‌سازی راهبردی نفت و گاز کشور	تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی برای زیرساخت‌های ذخیره‌سازی راهبردی نفت و گاز	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی برای زیرساخت‌های ذخیره‌سازی راهبردی نفت و گاز
	افزایش صادرات فرآورده‌های نفتی و پتروشیمی	تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به تولید نفت و گاز در میدان مشترک	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به تولید نفت و گاز در میدان مشترک
۱۵	تکمیل زنجیره ارزش در صنعت نفت و گاز	تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به طرح‌های تکمیل زنجیره ارزش در صنعت نفت و گاز	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به طرح‌های تکمیل زنجیره ارزش در صنعت نفت و گاز
	توسعه تولید کالاهای با مصرف کم انرژی	تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به تولید کالاهای مربوط به صرفه‌جویی در انواع انرژی‌ها	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به تولید کالاهای مربوط به صرفه‌جویی در انواع انرژی‌ها

بندهای اقتصاد مقاومتی	مؤلفه	شاخص بانکداری داخلی	شاخص بانکداری بین الملل	
۱۶	صرفه جویی هزینه های عمومی	تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به طرح های دولت الکترونیک	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به طرح های دولت الکترونیک	
		ارائه کارت های ارزی به ویژه کارت های اعتباری (Credit card)		
		استفاده حداکثری از ظرفیت بانکداری الکترونیک		
	تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به طرح های تجارت الکترونیک	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به طرح های تجارت الکترونیک	تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به طرح های	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به طرح های
			راه اندازی و به کارگیری بانکداری سبز	
			پیوستن به شبکه های بین المللی معتبر بانکداری با رعایت ایمنی اطلاعات	
تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به طرح های دولت الکترونیک	تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به طرح های دولت الکترونیک	تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به طرح های	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به طرح های	
		تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به طرح های	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به طرح های	
		راه اندازی نظام «مدیریت دانش» در شبکه بانکی		
چابک سازی اداری	تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به طرح های دولت الکترونیک	مهندسی مجدد ساختار و فرآیند شبکه بانکی		
		افزایش سرعت اطلاع رسانی شبکه بانکی		
		سرمایه گذاری در بانکداری و نظارت الکترونیک	سرمایه گذاری در بانکداری و نظارت الکترونیک	
۱۹	شفاف سازی اقتصاد و سالم سازی آن	تقویت سازوکار نظارت شرعی بر اجرای صحیح عقود اسلامی بانکی با مشارکت بانک توسعه اسلامی و بانک های اسلامی منطقه	تقویت سازوکار نظارت شرعی بر اجرای صحیح عقود اسلامی بانکی با مشارکت بانک توسعه اسلامی و بانک های اسلامی منطقه	
		ایجاد سازوکار لازم برای اجرای نظام بانکی متمرکز	ایجاد سازوکار لازم برای اجرای نظام بانکی متمرکز و با مشارکت بانک های بین المللی	
		ایجاد سازوکار لازم برای اجرای نظام بانکی متمرکز و با مشارکت بانک های بین المللی		

بندهای اقتصاد مقاومتی	مؤلفه	شاخص بانکداری داخلی	شاخص بانکداری بین‌الملل
		تقویت نظارت و کنترل‌های داخلی بانکی	تقویت نظارت و کنترل‌های داخلی بانکی بر اساس استانداردهای بین‌المللی
		اصلاح فرایندها و تنقیح مقررات و دستورالعمل‌های بانکی پرداخت تسهیلات و اعتبارات	اصلاح فرایندها و تنقیح مقررات و دستورالعمل‌های بانکی پرداخت تسهیلات و اعتبارات ارزی
		حفظ رتبه برتر بانک در شفافیت اطلاعات در بین بانک‌های بورسی	حفظ رتبه برتر بانک در شفافیت اطلاعات در بین بانک‌های بین‌المللی
		تهیه و ارائه بسته‌های آموزشی اقتصاد مقاومتی در حوزه بانکی داخلی	تهیه و ارائه بسته‌های آموزشی اقتصاد مقاومتی در حوزه بانکی بین‌المللی
		استفاده از ظرفیت بانک‌ها، سفارتخانه‌ها و نمایندگی‌های کشورهای خارجی در ایران در جهت ترویج نظام اقتصاد مقاومتی	استفاده از ظرفیت بانک‌ها، سفارتخانه‌ها و نمایندگی‌های ایران در خارج از کشور در جهت ترویج نظام اقتصاد مقاومتی
۲۱	گفتمان سازی اقتصاد مقاومتی	راه‌اندازی کرسی‌های نظریه پردازی اقتصاد مقاومتی در داخل کشور	راه‌اندازی کرسی‌های نظریه پردازی اقتصاد مقاومتی در سایر کشورها
		حمایت از مقاله‌ها، نشریات و کتب آموزشی در حیطه اقتصاد مقاومتی	حمایت از مقاله‌ها، نشریات و کتب آموزشی در حیطه اقتصاد مقاومتی به زبان‌های دیگر خارجی
		تأمین مالی ریالی طرح‌های پژوهشی تبیین اقتصاد مقاومتی	تأمین مالی ارزی طرح‌های پژوهشی تبیین اقتصاد مقاومتی
		برگزاری نشست‌ها و سمینارها و همایش‌های در سطح بین‌المللی در داخل و خارج از کشور در راستای گفتمان سازی اقتصاد مقاومتی	برگزاری نشست‌ها و سمینارها و همایش‌های بین‌المللی در داخل و خارج از کشور در راستای گفتمان سازی اقتصاد مقاومتی
		تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به طرح‌های مقابله با تحریم	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به طرح‌های مقابله با تحریم
		تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به طرح‌های مقابله با تحریم	ایجاد سازوکار لازم برای به اشتراک‌گذاری ابزارهای مقابله با تحریم میان شبکه بانکی
		تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به طرح‌های مقابله با تحریم	ایجاد پیوندهای بانکی و اقتصادی با کشورهای دیگر (همسایه، منطقه‌ای و بین‌المللی) با هدف کاهش آثار تحریم‌ها
		تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به طرح‌های مقابله با تحریم	واکنش هوشمند و فعال در برابر تحریم‌ها و فشارهای اقتصادی احتمالی در آینده
		تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به طرح‌های مقابله با تحریم	ایجاد شبکه‌های مدیریت شده با بانک‌های خارجی به منظور مقاومت‌سازی در مقابله با تحریم‌ها
		تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به طرح‌های مقابله با تحریم	ایجاد سازوکار لازم برای به اشتراک‌گذاری ابزارهای مقابله با تحریم میان شبکه بانکی

بندهای اقتصاد مقاومتی	مؤلفه	شاخص بانکداری داخلی	شاخص بانکداری بین الملل
			تنوع بخشی به روابط کارگزاری و ابزارهای بانکی به منظور کاهش اثر تحریم ها
		تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به طرح‌های مدیریت مخاطرات تحریم ایجاد بانک جامع اطلاعات تجربیات بانکی تحریم	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به طرح‌های مدیریت مخاطرات تحریم
	مدیریت مخاطرات اقتصادی	ایجاد بانک جامع اطلاعات تجربیات بانکی تحریم	ایجاد بانک جامع اطلاعات تجربیات بانکی تحریم
		ارائه شیوه‌های مدیریت بحران‌های بانکی داخلی	تأمین مالی طرح‌های پیش بینی و مدیریت بحران در سطح بین‌المللی
			ایجاد و هوشمندسازی سازوکارهای مقابله با بحران‌های پولی و مالی بین‌المللی
			مدیریت استفاده از سرمایه های مخاطره پذیر در سطح بین‌المللی
		تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به طرح‌های تسهیل نظام توزیع	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به طرح‌های تسهیل نظام توزیع
۲۳	ارائه خدمات نوین اختصاصی به نظام توزیع	ارایه خدمات لیزینگ ناوگان حمل و نقل و توزیع	ارایه خدمات لیزینگ ناوگان حمل و نقل و توزیع بین‌المللی
		ارایه خدمات بانکداری الکترونیک سیار	ارایه خدمات بانکداری الکترونیک منطقه‌ای (با استفاده از کارت‌های اعتباری مشترک ارزی)
		تسهیلات، تعهدات و خدمات ریالی به طرح‌های استانداردسازی محصولات داخلی	تسهیلات، تعهدات و خدمات ارزی به طرح‌های استانداردسازی محصولات داخلی
۲۴	توسعه استاندارد محصولات داخلی	انجام هزینه در راستای استانداردسازی خدمات بانکی	افزایش قدرت رقابت پذیری محصولات و خدمات بانکی داخلی با استفاده از توسعه استاندارد در سطح بین‌المللی